

Te Rauka'anga 'ō te tūranga āiteite 'i roto 'i te tu'anga maki manako, 'ē te ora'anga-meitaki Patipika.

May 2024

Ka 'akako'uko'u tēia rīpōti 'i te katoa'anga o tā mātou rīpōti¹, 'ē te tāta 'ō te au tūtū-karāpu (infographic) tei ko'iko'i'ia mai, ma te kāpiti mai 'i te au tu'anga kite-mārama nō runga 'i te ora'anga-meitaki 'ō te 'iti tangata Patipika, 'i te 'aka'āite'anga atu 'i tē reira ki te au 'iti tangata kāre rātou 'i te Patipika, nā roto 'i te tā'anga'anga'anga i tā mātou Kaveinga Akapapa'anga Ora'anga-Meitaki 'ō te He Ara Oranga, 'ē pērā, te piri'anga atu ki roto 'i te au matakeinanga Patipika.

Mei roto 'i tei kitea'ia mai e mātou, 'ē tae mai ki teia rā, tē kāpiki nei mātou, kia 'aere 'ua atu rāi ki mua te 'akameitaki'anga atu 'i te tūranga 'ō te maki manako 'i roto 'i te Patipika, nā roto i te rave'anga 'i te au mea tano nō te ora'anga meitaki. 'I roto 'i tēia:

- ▶ Kua 'akakite mai te 'iti tangata Patipika kia mātou 'i tō rātou 'inangaro kia tupu ruperupe, 'ē kia rauka te 'ōronga 'i te ora'anga meitaki nō tō rātou au kōpū tangata 'ē nō te au uki ki mua - 'I tēta'i taime, 'ē karanga 'ia ana ē, 'e 'Moemoeā Patipika'.
- ▶ Mē 'aka'āiteite'ia ki te katoa'anga 'ō te ma'ata'anga o te tangata, 'ē 'i rotopū i te mata'iti 2018 'ē te 2021, te kitea mai nei e te ma'ata'anga o te tangata Patipika ē, tē iti atu ra te tū 'oa'oa 'i Aotearoa, te tū-mārama, 'ē te iti atu ra te au tika'anga ki te au mea e anoano'ia nei e rātou, nō te nō'o ki roto i tēta'i ora'anga meitaki - ko tēta'i au tumu e 'arapaki'ia nei te tūranga maki manako 'ē te ora'anga meitaki.
- ▶ Te ngatā 'ua atu ra i te 'iti tangata Patipika te 'ātui atu ki ēta'i atu au tangata nā roto i te tūranga tau, mē kore, 'i te tuatua ki tēta'i, 'i roto tikāi 'i te tuātau ngere, 'ē mē taitaiā, mē kore ra, mē maromaroā kino rātou.
- ▶ Tē ma'ata 'ua atu ra tā te 'ānau māpū Patipika e kite nei i tēia tuātau, 'i roto 'i te topa'anga o tō rātou tūranga piri'anga 'ē te 'āriki'ia, 'i roto 'i te 'āpi'i tua-rua, mē 'aka'āite'ia tē reira ki te au mata'iti 'i topa ki muri.
- ▶ Noa atu teia au tū tā'ī, kua tuku te 'iti tangata Patipika 'i tō rātou au ora'anga kōpū tangata, teitei atu 'i tō te au 'iti tangata, kāre rātou 'i te Patipika.

¹ www.mhwc.govt.nz/pacific-wellbeing

Kua 'akarongo mātou mei kō mai 'i te au Arataki Patipika ē, 'e a'a te au kimi'anga rāvenga tā rātou e kite nei nō te 'moemoeā Patipika, nō te 'akamātūtū atu 'i te ora'anga-meitaki nā roto 'i te mataāra tika, 'ē kia rauka mai te ora'anga-meitaki ma'ata rava atu 'i roto i te au uki ravarāi. 'Ākara'anga:

- ▶ Kua kitea'ia mai ē, ko te tūranga 'āpi'i 'ē te 'anga'angā moni, te au mataāra ki te ora'anga-meitaki nō te tuātau ki mua, 'inārā, 'e ma'ata te au ārairai'anga tei riro 'ei pāruru 'i tēta'i 'ua atu 'ō te au tangata Patipika tātakita'i, 'ē te au matakeinanga, kia rauka ia rātou tēia.
- ▶ Ko te tu'anga 'ō te ngā'i no'o'anga ngutu'are, 'ē te moni e rauka nei, tēta'i ngā tu'anga mama'ata ngatā rava atu, 'ē, mē kāre teia e 'ākarakara meitaki'ia, kā riro 'ei tāmanamanatā i te tūranga 'akameitaki atu'anga 'ō te ora'anga-meitaki.
- ▶ Ko te 'akatanotano'anga 'i teia au tūranga 'āiteite-kore 'e mānganui e kitea nei, ka anoano'ia kia tatarā'ia te au kite karape 'i roto i te au matakeinanga Patipika, te kite Patipika, 'ē te au mataāra Patipika nō te 'ōronga'anga i te ora'anga-meitaki.
- ▶ Te mou nei te au kōpū tangata, 'ē te au matakeinanga Patipika 'i te au tāviri, nō te 'autū'anga mei tēia au ārairai'anga 'ō te ora'anga-meitaki, 'ē tē tā'anga'anga takere nei te au matakeinanga Patipika 'i tēta'i au kimi'anga rāvenga, 'i te ma'ata'anga o te taime, ki te pae 'i te kavamani, nō te 'akatanotano atu 'i te au ārairai'anga ki te ora'anga-meitaki.

Au kāpiki'anga kia rave'ia

Ka 'inangaro kia rapu'ia tēta'i rave'anga, tīkoti i te tu'anga 'ō te maki manako, 'ē te ora'anga-meitaki, nō te 'akameitaki atu 'i te tūranga 'ō te 'iti tangata Patipika.

Nō te 'akatanotano'anga 'i te au mea tāmanamanatā, ka 'inangaro'ia kia 'anga'anga kāpiti te au pātana 'akateretere'anga e mānganui, 'ākara'anga, aronga tūtaki tu'angā moni nō tēta'i 'akakoro'anga, au komitiona, aronga 'ōronga'anga tika ki te au manako tei 'uri'uri'ia, au putuputu'anga tauturu, NGOs, 'ē te au matakeinanga e 'anga'anga kāpiti nei nō ta'ua 'akakoro'anga 'āiteite rāi.

Tē 'irinaki nei mātou ē, 'e au tu'anga tā te au pātana 'akateretere'anga katoatoa 'i roto 'i te 'akameitaki atu'anga 'i te tūranga 'ō te maki manako 'ē te ora'anga-meitaki.

'E anoano'anga rapurapu tēta'i nō te:

- 1** Pa'u atu 'i te 'ōronga'anga tauturu 'i te ma'ata'anga 'ō te kōpū tangata Patipika, nō tā rātou au umuumu'anga, 'ē te au anoano, nā roto 'i te au putuputu'anga Patipika 'i roto i te matakeinanga.
- 2** Tauī viviki nō te 'akameitaki atu'anga 'i te tūranga moni e rauka mai nei, ma te 'ōronga atu 'i te au ngutu'are tau 'ē te meitaki tikāi.

'I roto i te 'akapu'apinga'anga ki roto 'i te tuātau ō mua:

- 3** 'Akameitaki atu ma te rave i te au ko'i'anga tāta Patipika, kia kitea'ia te tūkētūkē 'ō te tūranga maki manako, 'ē te ora'anga-meitaki 'i roto i te 'iti tangata Patipika, 'ei turu atu 'i te au tūranga 'akateretere'anga.
- 4** 'Akapāpū ē, kua rauka i te au ngā'i 'ōronga'anga tauturu Patipika te tūranga 'akapu'apinga, te tāta, te 'akateretere'anga tiratiratū, 'ē te tauturu 'aka'aere, tē kā anoano rātou nō te ora'anga meitaki, nā roto 'i te tūranga 'irinaki-teitei, 'ē tei 'akatu'anga'ia nō tēta'i tuātau roa.
- 5** 'Anga i tēta'i tūranga tūkatau 'i roto 'i te tu'anga o te tāvini'anga i te katoatoa, kia mārama 'ē kia turu 'i te 'iti tangata Patipika, 'i te au ngā'i tikāi kāre 'e tauturu nō te au 'akoro'anga tei 'akamou'ia nō te Patipika, 'ē, kāre katoa 'e tāta Patipika.
- 6** Kimi 'i te tauturu tīkoti i te au tu'anga o te kavamani/tīkoti i te au tu'anga pāti tei 'irinaki'ia kia āru 'i te kaveinga 'ā te tu'anga rapakau maki, nō te 'akameitaki atu'anga 'i te tūranga o te maki manako - 'i roto tikāi 'i te 'akatanotano'anga 'i te tika'anga 'ō te Patipikaki te tu'anga 'āpi'i, 'ē te 'anga'angā moni, 'ei 'akamutu i te au tere'anga ārairai, ma te 'akamāro'iro'i atu 'i te au tere'anga 'akameitaki.

**Te Kāwanatanga
o Aotearoa**
New Zealand Government